



היה נבנים

הכנה למתן תורה המתחדש בכל יום
שיחה לחג השבועות

הרב קובי דנה

שכתוב ועריכה: שמואל מושקוביץ
עיצוב: שמואל לעסרי

בהוצאת בית מדרש "וולפסון" עכו
דרך הארבעה 38, עכו
שמואל 0508268987

לעילוי נשמת

ר' משה בן ר' מאיר
גולדברג

בינון רוז'ה בן מסעודה מועטי
וניסים בן חנה מלכא

פרופ' שמשון בן אברהם דוד
בר-און זצ"ל

אליהו בן רבקה
דרומר

**לזכר הורינו היקרים
יהודה ופנינה דנה**

**ולזכר הורינו היקרים
טופילובסקי חיים
ולאה לבית נידיץ'**

יוסף ושלומית דנה

נותן התורה - פתיחה

מעמד הר סיני אינו רק מאורע היסטורי השייך לעבר, בכל יום אנו מקבלים את התורה מחדש, ועלינו לבנות בקרבנו את המבוא והגישה הנכונים לקבלתה.

ככל שנבין את סדר נתינת התורה בהר סיני בשלביה ומדרגותיה השונים, כך נוכל להבין יותר את הסדר של קליטת התורה בתוכנו. מתוך הסדר הזה אנו ניגשים לחג השבועות - חג מתן תורה, ומתוכו אנו ניגשים לקבלת התורה המתמדת של כל אחד ואחד מאיתנו, ושל כולנו יחד כאומה.

במתן תורה ארבעה עניינים עיקריים, ננסה להתבונן בהם ולהבין את משמעותם ואת היחס ביניהם:

א. ישראל עומדים למרגלות הר סיני^א ואומרים "נעשה ונשמע" - מה משמעות אמירה זו?

ב. כפיית הר כגיגית. אחרי אמירת "נעשה ונשמע" שמבטאת את רצוננו אל התורה, מדוע נצרכת כפיית הר כגיגית ומה היא מוסיפה?

ג. כידוע מחז"ל בסיני קיבלנו שתי "תורות" - תורה שבכתב ותורה שבע"פ. מה משמעות קבלתינו את שתיהן במעמד הר סיני?

ד. במעמד הר סיני נאמר "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש", מה משמעות הדבר ומה היחס בינו לבין מתן תורה?

א העמידה למרגלות הר סיני אף היא שלב בפני עצמו - "אילו העמידנו לפני הר סיני..." (הגדה של פסח), "ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן" (שבת קמו, א).

רז "נעשה ונשמע"

העניין הראשון הוא הקדמת "נעשה ונשמע". הגמרא בשבת (פח ע"א) אומרת כך:

אמר רבי אלעזר: בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה מי גילה רז זה לבני, רז שמלאכי השרת משתמשים בו.

מה הכוונה בכך ש"נעשה ונשמע" הוא הרז שמלאכי השרת משתמשים בו? הרב מסביר בעין-איה:

כל דבר שאינו בטבע צריך הוא בתחילה הקשה ולימוד ואח"כ מתיישרים אל עשייתו. אבל מה שהכנה הטבעית גמורה בו, אין צריך לימוד מוקדם, כ"א האדם שט אל העשייה. ואם התוכן הטבעי יש לו עילוי והתעדנות, הרי הוא מתעדן מתעלה מתפתח ומ(ת)קדש ע"י עצמיות התפשטותה והתפארותה של הפעולה.

דבר שהוא לא טבעי לאדם מתחיל מלמידה והבנה ורק לאחר מכן ניתן לתרגל ולפעול בחיים על פי אותה הוראה חיצונית. לעומת זאת, תכונה שהיא טבעית באדם לא מתחילה מהלימוד - האדם מחובר אליה בטבעו. גם כאשר התכונה הזאת ממשיכה להתפתח, אין זה שעל גבי התכונה הטבעית נבנית קומה מלאכותית, אלא התכונה הטבעית עצמה מתפתחת מתוך פעולותנו, וככל שאנחנו נפעל היא תלך ותתפתח בנו.

זהו אחד ההבדלים הבולטים בין המציאות החיה לבין המציאות הדוממת. אדם שבונה בית לא מחכה שהבית יצמח מעצמו, אלא הוא מביא מבחוץ את כל החומר הנצרך לבנייה - הברזלים, הבלוקים והבטון - ורק על ידי הרכבתם הבית נבנה. דבר נוסף: ככל שהחומר בא יותר לידי שימוש - כך הוא נשחק. מחיר הרכב שעשה קילומטראז' גבוה לא יעלה אלא ירד. לעומת זאת, האדם שרוצה לבנות קומת חיים חדשה בקרבו, הוא מגלה אותה מעצמו. אפילו בחיים הגופניים, אדם הרוצה לחזק את שריריו ושתהיה לו סיבולת לב-ריאה לא תועיל לו "השתלת שרירים", אלא ככל שהוא יפעיל את כוחות החיים שלו בצורה נכונה, יאמץ את שריריו וישתמש בהם, הם ילכו ויתפתחו. ככל שהוא יתעמל - הוא יתחזק. וכן ברוח, ככל שהאדם חושב ומוציא לפועל את כשרון החכמה, לא בולע אנציקלופדיות אלא לומד לחשוב, כך הוא נעשה חכם יותר. וככל שיטיב, כך מידותיו ולבו הטוב יתפתחו ויגדלו. כך זה בכל התכונות, וכך זה להבדיל גם בתורה. ראשית הגישה

שלנו אל התורה, אומר הרב, היא ההבנה שהקב"ה ברא אותנו עם תכונת חיים כזו שיסודות התורה מונחים בנו.⁷

התורה לא מחנכת אותנו להשתיק את קולנו הפנימי, ולקבל אותה כהוראה שמדלגת על האישיות או מוחקת אותה. התורה אמנם אומרת לנו מה לעשות, אבל ככל שנפתח בנו את ההקשבה, נשמע שהתחלתם ויסודם של הדברים נטועים בנו, שזרעי התורה מונחים בתוכנו. וככל שאנו נדע בצורה נכונה, עמוקה ואמיתית למצוא את האני העצמי המהותי, התורה ממילא תלך ותוציא אותנו אל הפועל בצורה שלמה והגישה אל התורה תהיה גישה הרבה יותר עמוקה וגדולה, לא פעולה מלאכותית אלא פנימית.

ב כך כותב הרב באורות התורה יב, ג "דרך ארץ קדמה לתורה": "כל דבר של תורה צריך דרך ארץ שיוקדם לו" - כל דבר בלימוד התורה ובקיום התורה צריך הלימוד למצוא את דרך הארץ שיש בתוכה, איך בתוכה יש תכונה כזאת ואת התכונה הזאת להוציא לפועל על ידי הלימוד.

הרב עמל בסוגיות רבות לבאר את היסוד הטבעי באופן שיטתי. לכאורה, קשור הדבר עם החידוש המתחיל להתנוצץ בדרות אלו, שמתוך היד החזקה המתגלה בלבוש הזרוע הנטויה (עי' מאורות ראיה פסח דרוש ה'). הכוחות הטבעיים עוברים בהדרגה ממצב של ניגוד ומלחמה בקודש למצב של התאמה. ככל שנכיר את תכונת החיים הזו ואת מקומה ונלמד את הדרכים איך לבנותה ולפתחה נגדיל את הארתה. (עי' אורות התחיה ל'; אורות הקודש ב' תקמ"ד).

מספר דוגמאות לכך. **בתשובה:** באורות התשובה ה, א: "התשובה היא ההרגשה היותר בריאה של הנפש". ובהמשך הרב מסביר שכמו שהגוף פולט משהו שהוא לא מתאים להיגינה שלו, כך המציאות הרוחנית לא מוכנה לסבול שום פסולת רוחנית, שהיא זרה לרוחו של האדם.

בתפילה. בהקדמה לעולת ראיה בענייני תפילה ב: "אין התפילה באה כתיקונה כי אם מתוך המחשבה שהנשמה היא תמיד בלב". השאלה היא, האם אתה עומד מול הסיודור ואומר מילים ומנסה להבין, להרגיש ולכוון, אבל בעצם אתה פועל פעולה מלאכותית או שאתה יודע שיש בך כישרון של תפילה, ואת הכישרון הזה שגגוז בך אותו אתה מוציא לפועל. כשניגשים כך לתפילה, כשירון התפילה העמוק והחי שהקב"ה הטביע בתוכנו יוצא אל הפועל ומעמיק את יכולתנו להתפלל.

בלימוד אמונה. במידות ראיה אמונה, ו: "בכל ההשכלות וכל הפילוסופיות האלהיות הננו רואים רק הרחבה של הנקודה הפנימית של חוש האמונה, ויראת-שמים הברורה הטבעית, שכדי להרחיב את גבוליה, לפתח את הכח האצור בה דרושים כל סעיפי הלימודים, בין המעשיים בין העיוניים, השכליים וההרגשיים. ע"כ בזאת תלויה היא ההצלחה של הלימודים. כשהם מקושרים יפה להנקודה החיה הפנימית הטבעית לנשמת האדם, והמאירה באור חיים אמיצים בנשמה הישראלית ביחוד, היא נקודת קדושת האמונה האלהית, יסוד יראת ד' באמת, מתוך שאיפת חיים פנימיים, מתוך הרגשה ערה וזהה, איירה ומכונה בכל חוקי החיים היותר עזיזים, שכל הנשמה כולה בכל חושיה, כחותיה, אורותיה ונטיותיה, קשורים וקבועים בה". האמונה שלנו לא מתחילה מהיגיון חיצוני אלא היא נמשכת מזה שקודם כל יש אמת אלוקית שנטועה בתוכנו שמכוחה מוטבע בנו כישרון אמוני, כשאנו לומדים אמונה בעיון והתבוננות אנו מפתחים את הכישרון האמוני הזה, ואת טביעות העין האמונית שמוטבעת בנו ומוצאים אותה אל הפועל.

כשם שעצם עשיית החסד משכללת את כישרון הטוב שבאדם, כך לימוד אמונה, עצם ההגייה של האמונה, נקודת הרצון שמתרוממת, המבט, ההסתכלות ועומק החיים, רק משכללים את הנקודה הפנימית. ממילא כשהוא לומד הוא מצטרף למעשה אלוקי, הוא לא מליבש על עצמו דבר חיצוני אלא משתמש בכוח הפנימי שנטוע בו, ואת הכוח הגדול הזה הוא מוציא אל הפועל. זה לא דבר חיצוני מלאכותי טכני, אלא איכות אחרת לגמרי של מעיין פנימי שאותו אנחנו כל הזמן מנביעים. אשר קדמו לו ואשר השזיחו את מוסרו והוליוכוה שולל. הדעה כי טוב ד', ושכלל עת אשר תרצה הנפש להתרומם למקור חויה הרוחניים מיד היא פוגעת את הטוב העליון בשמחה מלאה, היא עיון מוטבע בעומק הנשמה שאסור לו להיות זז ממנה.

כך כותב הרב בפנקס פא, ה:

הבסיס הטבעי צריך שיהיה חזק בכל דבר, ועליו יבנה אחר כך הבנין הלימודי שהוא מרחיבו. וכן הדבר גם כן באמונה ודעת אלהים ותכונת יראת ד' האמתית, שהיא עטרת השלמות של האדם הנותנת לו את צורתו, כל מה שהוא נלמד מספרים הוא מתקבל בלב בתור הרחבה לסעיפי דעת ד'. אבל מקור החיים צריך שיתרחב בלב פנימה על ידי הסתכלות תדירית, הבאה מתוך חשבון ומנוחה נפשית.

ובאורות הקודש (א, עמ' 171):

אין כוונת כל השפעה הבאה מבחוץ לתוכיותו של האדם, בין ממקורות הקודש בין ממקורות החול, להשתיק את רוח האדם, להאלם את רעיונו העצמי, כי אם להשפיע עליו שפע נגוהות, שיקבל אותם בתוכיות עצמיותו, ועל ידי זה ובתוך זה רעיונו העצמי ילך ויתגבר.^ג

טבעיות הקודש שבקרבו

ההגעה למתן תורה מתוך האומר של "נעשה ונשמע", מתוך ענוות ההקשבה המוחלטת, מתוך הפעלות מוחלטת ועמוקה ממקור החיים האלוקיים, מבטאת את ההתאמתו הטבעית לדבר ד'. במאמרי הראיה ("נעשה ונשמע" עמ' 171) כותב הרב:

הקדמת נעשה לנשמע זהו כחן של ישראל מאז ומעולם. מפני שאנו חשים בקרבנו שבמעמקי הטבע של כל מהותנו, כל קדושת היהדות צפונה. ואם אנו חשים איזו חלישות בגבורתה בנוגע לנפשנו, אנחנו צריכים ראשית לכל להתעורר להיות נאמנים לעצמנו. ננער את עצמנו מכל התכחשות עצמית ונדע להגן בגאון על הצביון השלם שלנו. ואז נצטוד בעוז על דרכנו בכל מסילות החיים ובכללם גם כן בדרכה של התחיה הלאומית ובנין הארץ.

הקדמת נעשה לנשמע זהו כוחם של ישראל מאז ומעולם – לא מאורע חד פעמי אלא היא שורש החיבור המתמיד של כל אחד אל התורה: להכיר את עצמו, ללמוד את עצמו ולהבין את נקודת הקודש שבו.

התורה אינה הוראה חיצונית אלא החיים בעצמם, לכן קליטתה בנו

^ג ועיין שם עמ' נז, בהמשך הפסקה הנ"ל מפנקס פא. אומר הרב: אבל מקור החיים צריך שיתרחב בלב פנימה על ידי הסתכלות תדירית, הבאה מתוך חשבון ומנוחה נפשית, שצריך תמיד להתנות עם עצמו שאין כל דבר אשר יעכב את אור חסד אל להאיר בעת אשר ישוב לדורשו, כי במחשבה אחת החודרת לעומק טהרת הנשמה החפצה לחיות על פי מקוריותה, היא מתעלה מעל כל המניעות הרבות.

מתברכת מתוך הקשבה כזאת וכשרון החיים שמוטבע במעמקינו – שעל ידו התורה מוציאה את חיינו אל הפועל.

באורות הקודש כותב הרב (א, עמ' עה "התבוננות והסתגלות"):

לפעמים על ידי שטף המדע מרגישים ליאות, הבאה מצד שאין מניחים ריוח של התבוננות בין כל גילוי רוחני, לעכל יפה את ההופעה, בתבונה שכלית מנתחת, ובהתקבלות רצונית, מדותית, ומטשטשים בזה את גבולי האורים. כי הפסקות נתנו גם בתורה. לתן ריוח להתבונן בין פרשה לפרשה, וקו"ח להדיוט הלמד מן ההדיוט. והוא הדין לכל לימוד תבוני, הבא מהתגלות הנשמה בהופעותיה. ההפסקה מכשירה את החיים, את המזג, המדות, החפץ והיחש הסביבתי, להסתגל לאותו הטוב ולאותה האמת הרוממה שבהופעה העליונה.

צריך לעשות ריווח בין לימוד ללימוד. ללא הפסקה כזאת – המאפשרת התבוננות ומציאת הכוחות והמחשבות הפנימיים – הלימוד פועל באופן מלאכותי ואין כאן הוצאה אל הפועל של "האני העצמי הפנימי" של כשרון הקודש והאמת הגדולה שטמונה בנו.

וכן כותב הרב באורות התורה יא, ב:

האדם הישר צריך להאמין בחייו. כלומר שיאמין בחיי עצמו והרגשותיו ההולכות בדרך ישרה מיסוד נפשו, שהם טובים וישרים ושהם מוליכים בדרך ישרה. התורה צריכה שתהיה נר לרגלו, שעל ידה יראה את המקום ששם הטעות עלולה, שלפעמים תתע הנפש בתהו לא דרך. אבל המעמד התמידי צריך להיות הבטחון הנפשי. האיש הישראלי מחויב להאמין, שנשמה אלהית שרויה בקרבו, שעצמותו כולה היא אות אחת מן התורה. ואות מן התורה היא עולם מלא, ההולך ומתרבה לאין שיעור, כי אפילו להתפשטות הרוחנית של גרגר חול אחד ג"כ אין מדה וקצב, ולא יכילו שנות האדם לבאר את כל המון החקים המיוסדים בחכמה ומשולבים בדעה וגבורה נוראה שבקרבו. וקל וחומר העם צריך בכללו להאמין באמונה בהירה ונלהבת מאד בחייו בנשיותו וללכת בהם בבטחה, אז ידע איך משתמשים לאורה של תורת חיים.

ת"ח שבעבר היה מדריך כושר אמר לי דבר מעניין: ההתעמלות עצמה לא מפתחת את השרירים אלא ההפסקות בין אימון לאימון. כביכול הגוף הבין, בעקבות המאמץ, שהוא נתבע לגדלות, והוא הולך ומשכלל את המוכנות לכך. זה נכון מהבחינה הביולוגית, אבל גם מהבחינה הרוחנית. כל לימוד מעורר מחשבות, אם האדם לא יגדל את המחשבות האלה, הוא יישאר עם הרבה אותיות אבל לא ימצא את חייו.

הרמזח"ל בהקדמתו למסילת ישרים כותב על "התועלת הנלקט מהחזרה". לימוד התורה ולימוד המוסר, הוא כמו חקלאות. אנו מגדלים בתוכנו את התורה ואת המוסר, הגוים מחשבות יותר ישרות, מוצאים בעצמנו עומק יותר גדול, ובקשת הטוב היותר עמוקה וההבנה עמוקה יותר של המוסר תגדל את הצמח והאישיות תלך ותגדל. ואת הפירות הללו אנחנו מלקטים.

זה המבוא של הנעשה ונשמע. ממשיך הרב (במאמרי הראיה):

כל דבר החקוק בטבע אינו צריך לשמיעה וללמוד. הדבורה בונה את תאי כוורתה בדיוק המספרי היותר שלם, בלי שמיעה של שעורים בהנדסה, מפני שכך חקוק בטבעה. ובעולם הרוחני אין היצורים הרוחניים העליונים צריכים שמיעה לפני מפעליהם, מפני שקדושתם היא להם טבעית. רק בני אדם העלולים להיות נבוכים על ידי מהומות המדע המזויף, צריכים התאמצות לשוב אל הטבע הטהור הנפשי שלהם. ואנחנו במעמד הר סיני, בעת אשר ראש הפסגה של אמיתת היותנו נתגלה על כללנו, בעת אשר אדון כל נגלה עלינו בערפלי טוהר ללמד לעמנו תורה ומצוות, באנו לידי המעלה העליונה הזאת, ונהיינו ישראלים טבעיים טהורים, כטבע האיתן של נשמתנו בעצם טהרה. ובשביל כך הקדמנו נעשה לנשמע...

הגישה שלנו אל התורה צריכה להיות בהקדמת נעשה לנשמע, למצוא, כפי הניתן במדרגתנו, את כל הטבע הזה בתוכנו, את היושר, את ההסכמה הפנימית ואת הרצון הטהור, ומתוכם לגשת אל התורה. בגישה כזאת התורה מגדלת אותנו גידול הרבה יותר עמוק, שמנביע את צד הקדושה והטוב שהקב"ה נטע בתוכנו. כמובן, עצם תכונת ההקשבה וההתאמה מעמיקה ומשתכללת מתוך הלימוד עצמו. בתפילת 'אלוקי נצור' אנו אומרים: "פתח ליבי בתורתך" - לכאורה לפי חוקי הדקדוק היה צריך לומר לתורתך, אלה נראה שאחת מכוונות הדבר היא שליבנו יפתח לא רק אל התורה, אלה גם על ידי התורה. חוכמת התורה פועלת ומטהרת את ליבנו ומגלה את עומק האמת הגנוזה¹ בנו, ומהווה² אותנו מחדש מתוך גודלה. יש גם מצב 'דיעבדי' שאדם לא מצליח לבנות את ההתאמה הזאת כמבוא, וכהוראת שעה תחילה הוא בונה אותה רק מתוך הלימוד, על מנת להחזיר את המהלך לסדרו הטבעי והאיתן (ע' אורות התורה יב, ב).³

ד ע"י אורות התורה ו, א; קובץ ח מד.

ה ע"י אורות הקודש א, א.

ו הנשמע' מוסיף על גבי 'נעשה' מדרגה נוספת. ע' תפארת ישראל סוף פ' כט, ואורות התורה א, א.

הנשמה של העולם

עד עכשיו הבנו את ה"נעשה ונשמע" בתור הנקודה המוסרית או האמונית הבריאה שמצויה בתוכנו שהיא כמבוא אל התורה זה "נעשה ונשמע". הרב באורות הקודש (ב תקנ"ה - המגמה העליונה) מוסיף נקודה הרבה יותר עמוקה, בה הנושא ב"נעשה ונשמע" אינו רק ההבעה הפנימית האישית או הלאומית:

בכל השדרות מתגלה הצביון של הדחיפה הסמויה של הפרטים, שבתוכם גנוז אוצר חיים בלתי נודע ומשוער, והם הולכים ונדחפים, ומתקשרים למגמה, שבהקבץ השעור הראוי והתכונה הראויה, הצירוף והסידור הנכון, מתגלה לפי הערך אותו האור הנודע, אור החכמה הבינה והדעת, והיסוד המגמתי העליון, בגדולת צביונו. כן הולכים החיים, האיש, הקבוצים, המחשבות, המעשים, הקבוצ העיוני עד בנין השטות היותר משוכללות, וקבוצן של השטות לשטות כוללות, שכל שטה היותר מקפת נחשבת בהאורגניסמוס הכללי של הרוח כמבטא אחד בתוך ענין מלא

כל הזמן העולם נדחף מפנימיותו. כל התהליכים העולמיים, התפתחות האומות, התרבויות והמדעים, מלחמות העולם והתחייה הלאומית, לא מתחילים מהתערבות חיצונית אלא מדחיפה פנימית. נשמת העולם וכל סדריו הפנימיים דוחפים המוני תהליכים, העולם באופן תדיר הולך ונדחף, הולך ונוצר, הולך וצומח. הצביון של הדחיפה הוא סמוי, אנו איננו תופסים אותו בשכלנו. בתוך כל הפרטים גנוז אוצר חיים בלתי נודע ומשוער, כוח אין סופי שכל הזמן רודה במציאות ומוציא אותה אל הפועל!^ז

כשם שילד מתבגר לא מבין את המשמעות של הפעולות שהוא עושה - ייקח לו זמן להבין שהוא מתקדם ומשתנה, ומה משמעות התהליך - הגידול לא מתחיל מההגדרות וההחלטות שלנו, הוא מתחיל מכך שבתוכנו נובטת נקודה מאוד משמעותית וגדולה, הנפש יודעת את

^ז קובץ ד, לח: וכל אותן המסיבות ההולכות ומתגלגלות להשיב את רגל ישראל על אדמתו, שהיא הכנה להצמיח קרן ישועה וסילול מסילה של גאולה שלמה, **כולן באות מתנועות החיים שבנשמת האדם בכללה, הפועלת את פעולותיה בחיי החברה, כמו בחיי היחיד, גם בבלי דעתם של בעליה.** והפעולות הללו, שהן נעשות בדחיפה סמויה, הן היותר נפלאות והיותר מדוייקות, שלא תדמה להן כל פעולה שכלית מצומצמת בתוקף דיוקה. כי השטף של הכח האלהי הנוהג בחסדו כל דור, שאינו מתעכר מדי עברו דרך הצניור של השכל האנושי ושמריו, ניכר הוא יותר בפעולות הללו, שהיחיד והחברה בהן נפעלים ולא פועלים. והם הם הגורמים הגדולים תמיד ביצירתה של התולדה האנושית, שהיא יצירה אלהית מדוייקה כבריאת היקום כולו, העולם ומלואו.

הדבר באינטואיציה הפנימית המוטבעת בה טוב יותר ממה שאנחנו יודעים בידיעות הגלויות ונדחפת מעצמיותה באופן אינסטינקטיבי להתפתח על פי עצמיותה.

רק לאחר שהנפש באדם הפרטי, ונפש העולם בעולם הכללי, נפעלות ופועלות על פי דרכן, אנו באים ומנסים להבין את שקרה בפנימיות המציאות, התודעה מעכלת ומכל הפרטים שאנו פוגשים אנו מסדרים שיטה, והשיטה הזאת בעצמה תהיה הפרט הבודד של השיטות הבאות, שגם הן רק נטף מתוך דבר כללי שמתכלל ומגלה את שורשו שלאט לאט הולך וצומח כל הזמן. ככה העולם הולך וגדל.¹⁰

התהליך הכללי הזה קשור להקדמת נעשה לנשמע:

הקדמת נעשה לנשמע הוא היסוד היצירתי, השורר בעולם המוחשי והאידיאלי. הבנין בהתגלמו מתקבץ הוא מהפרטים, ובקוצם של הפרטים משתכלל הכלל. והעדויות על המחשבה שלמעלה מכל מחשבה, על הכוונות המטרית שלמעלה מכל מטרה, היא הולכת ומתבלטת.

הקדמת נעשה לנשמע - המציאות כולה אומרת נעשה ונשמע, כשעם ישראל אומר נעשה ונשמע, ההיסטוריה אומרת נעשה ונשמע. אנחנו נפעלים מהגודל האלוקי ומתוך כך לאט לאט לומדים לשמוע, להבין ולעכל בצורה תודעתית-רוחנית מה עובר עלינו כעם, כאנושות, וכאנשים יחידים. הכוונות המטרית שלמעלה מכל מטרה היא הולכת ומתבלטת. המגמה האלוקית היא למעלה מכל המחשבות שלנו, ואנחנו הולכים וקולטים אותה לאט לאט, וכך נבנים מתוכה.

נעשה ונשמע לא מדבר רק על הטבע שלנו - היושר מתוכו אנחנו ניגשים אל התורה - כיחידים ואף כאומה, אלא זו אמירה כללית של הנשמה הלאומית, של הנשמה של העולם.¹¹ העולם כל הזמן נפעל

10 אורות התחיה ב': וכן הדבר הולך בכל השדרות ובכל המצבים. מלחמת הקיום עושה את דרכה כבעולם החמרי גם בעולם הרוחני, בעולם הדעות והרעיונות. בכל תוקף והכרה פנימית מלמדת היא קבוצים רבים, המון בלתי מלומד, לעמוד על נפשם בבחינתם הרוחנית, כשם שהיא מלמדת את התורה הזאת את פרטי בעלי החיים ואת הקבוצים האנושיים בבחינתם החמרית. **רק אחרי אשר הנטיית הללו יוצאות אל החיים ומחוללות מעשים כבירים, באים פלוסופים, חוקרי הנפש וטבע העמים, ומגלים את חזמתה של ההכרה האינסטינקטיבית אשר הקדים ההמון, ההולך אחר רגשותיו, לדעתה, ולפלט על פיה את נתיב חייו.**

11 אגרות הראיה ב, אגרות תשל"ז: אמנם, יקירי, הננו רואים את כל אלה המסיבות, ביחש לרוח הפנימי של האדם, ושל ישראל ביחוד, אחרי כל הממרורים שבהם, לכח לוחץ להתעודדות, להפשטת דעת, הגברת רצון, והתאצלות מחשבה, בהתפשטות אלפי רבבות קמטיה. אנחנו עם יודעי האותיות בספר ד', כספר התורה הכתוב מרוח ד' אל עולם ושפעת אמרת קדשו החיה לנצח,

לעומקים עצומים, מוסריים פנימיים, שכל הזמן פועלים עלינו, אנחנו הולכים ונוצרים ומתוך העשייה-הדחיפה הזאת אנחנו לאט לאט גם לומדים לשמוע, לעכל ולהבין את המשמעות של התהליך הגדול הזה שעבר עלינו.

כשהמציאות נדחפת בהפעלות ממקום כה עליון ומשפע חיים כה עמוק, אין לה את הכלים להכיל את הגודל של הדחיפה הפנימית והיא נדחפת בפרטים. המהר"ל מבאר זאת במשפט קצר בגבורות נ"א "מעלת העולם הזה בהרכבה". לעומת המצה הפשוטה, החמץ או בגדי הזהב של הכהן הגדול הם הרכבה. ישנן נקודות רבות שבהכללתן נגיע להארה גדולה. בהר סיני אמירה אחת אמרה הכל, "שמור וזכור בדיבור אחד". אנו איננו מסוגלים לקלוט זאת, אנו קולטים פרט אחר פרט, נדחפים מהפנימיות וכל אחד מהפרטים מחלחל בנו ובונה אותנו, עד שנעשה חלק מעצמותנו, מתודעתנו ומהכרתנו. אנו לאט מחברים את הכל, הכל הולך ונעשה יותר ויותר כללי, עד שאנו מתחילים להתוודע לאמת הגדולה שגנוזה. ואז כבר מתחילים להתוודע אלינו. זה מתחיל מה"נעשה" - הדחיפה מההיוודעות של האמיתות האלה בתוכנו, ומתוך זה אנחנו מגיעים על ה"נשמע", יכולים לשמוע, להבין מה קורה בפנימיותנו.

הר כגיגית

על גבי נעשה ונשמע מופיעה המדרגה הבאה, כפיית הר כגיגית, כפי שמזפיע בגמרא המובאת במהר"ל:

בפרק רבי עקיבא (שבת פח ע"א), "ויתיצבו בתחתית ההר" (שמות יט, יז), אמר רב אבדימי בר חמא בר מחסיא, מלמד שכפה עליהם הר כגיגית, ואמר להם; אם אתם מקבלים את התורה - מוטב, ואם לאו - שם תהא קבורתכם. אמר רב אחא בר יעקב, מכאן מודעה רבה לאוריתא. אמר רבא, אף על פי כן הדר קבלוה בימי אחשורוש, דכתיב (אסתר ט, כז) "קיימו וקבלו", קיימו מה שקבלו כבר.

שאלת התוס' על אתר, מובנת עוד יותר בחריפות אחר שלמדנו את

אשר לא ישוב ריקם דבר אחד מדבריה, כספר ההויה, והתולדה הכללית והאנושית, אנחנו יודעים הננו לקרא ג"כ, ע"י אנשי-חמדות, ואורם החי בקרבנו, גם את הכתב המטושטש הזה של מסבות המאורעות האלה, אשר לא כהלין למקרי יתיה כל חרטומיא ואשפיא, ספריא ופרופיסוריא... ואזני העולם כולו הנה היא האזן ששמעה על הר סיני: "אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מא"מ מבית עבדים", והקול הולך והומה, הולך וסואן, וכל לב- מתנה מקשיב הוא רב-קשב.

האומר הטמון בהקדמת "נעשה ונשמע", אם עם ישראל רוצה לקבל את התורה למה נצרכה כפיית הר כגיגית?

נקדים הקדמה שתפשט את העניין: בעולם ישנן שתי סוגי התפתחויות: הדרגתיות ופתאומיות. הרב מבאר את ההבדל העיקרי בין השניים בפרק ב' באורות התשובה.

כל מה שעובר עלינו הוא ממקור הנשמה - מהמקור האלוקי. ההבדל הוא בתהליך עצמו. תהליך הדרגתי הוא תהליך שעובר דרכנו. מתוך שהקב"ה מחייה את נשמתינו, נשמתינו מאירה באמצעות כוחות החיים שלנו; בשכל, ברצון ובכוחות השונים. התהליך מתחיל במקור הנשמה ומהגודל האלוקי, אבל הוא עובר דרך המסננת הקטנה של הכוחות שלנו. למשל, אדם לומד סוגיה, הוא לומד עוד שורה ועוד שורה, ומצרף רעיון לרעיון באמצעות ההיגיון כשהוא לכשעצמו מוגבל. אחרי שמבינים רש"י אחד, מתעוררות קושיות וסתירות שמחייבת מבט עמוק יותר, במהלך הסוגיה האדם מרכיב בהדרגה עוד דבר ועוד דבר. זהו תהליך הדרגתי שתלוי במדרגה שלנו, במוסר או ברצון, בתפיסת שכלנו ובכוחות שלנו.

התהליך הפתאומי הוא שונה במהות: הנשמה בעצמה מדברת. ברק שמבריק ומאיר את הכל, ואנחנו קולטים באחת מדרגה אחרת לגמרי. חשוב להבין: ההבדל העיקרי בין התהליך ההדרגתי לתהליך הפתאומי הוא לא פונקציה של זמן. כשהתהליך הוא פתאומי והנשמה מדברת, זה מבטא איכות אחרת לגמרי של הופעה, שהיא לא לפי ההבנות הקטנות של המקבל.

גם בתהליכים הפתאומיים שמתבארים בפרק ב' באורות התשובה ישנן שתי מדרגות, פתאומית ועליונה¹. "הפתאומית באה מתוך איזה ברק רוחני הנכנס **בנשמה**, בפעם אחת מכיר הוא את **הרע ואת הכעור** של החטא ונהפך לאיש אחר, וכבר מרגיש הוא בקרבו השתנות גמורה לטובה". ישנה התעוררות נשמתית פנימית, האדם לומד להבחין בחסרונותיו וזה מטהר אותו. "**התשובה העליונה**" לעומת זאת "באה **מהברקה של הטוב הכללי**, של הטוב האלהי השורה בעולמות כולם, אור חיי העולמים. נשמת כל האצילית מצטירת לפנינו בהודה

¹ הרב היה קורא עשרים וארבע שורות בבת אחת; אין מדובר על "פנטס טכני", אלא על יכולת הסתכלות רחבה של תפיסת העניינים בכללותם.
יא גם בבריקות עצמן ישנן מדרגות; מה מקור הבריקה ומה איכות הבריקה.

וקדושתה, כמה שהלב יכול לספוג ; והלא באמת הכל הוא טוב וישר כל כך, והיושר והטוב שבנו הלא הוא בא מהתאמתנו אל הכל, **ואיך אפשר להיות קרוע מן הכל**, פרור משונה, מופרד כאבק דק שכלא נחשב. ומתוך הכרה זו, שהיא הכרה אלהית באמת, באה תשובה בחיי הפרט ובחיי הכלל".

התשובה העליונה באה מהברקה של הטוב הכללי, היא לא בריקה נשמתית פרטית וגם האדם לא עוסק בתיקון החטאים, הנושא הוא עומק הציבור וההיפעלות ממקור החיים העליונים.

כפיית הר כגיגית מדרגה חדשה

כפיית הר כגיגית היא פסגת המדרגה הזאת. עם ישראל עומד כולו למרגלות הר סיני ואומר "נעשה ונשמע", אנחנו אומרים בעצם חיינו בענוה מוחלטת לקב"ה "אנחנו כולנו רוצים להיות רק כלי לקבל את גדול ההארה האלוקית, אנחנו בהשתוקקות עצומה להפעל מדבר ה'. אבל האמת האלוקית לא מסתפקת רק בקשב הזה וברצון שלנו, היות והתורה שקדמה לעולם נובעת וממשיכה בתוכה את מקור החיים האלוקיים האין סופיים למעלה מכל הגבלה, ואם היא תעבור רק דרך הרצון הפנימי המוגבל שלנו עם כל גודלו, היא תצטמצם. ודחיפת החיים הזאת יוצרת יצירה חדשה במדרגה אחרת לגמרי.

נדון כאן בשלוש קומות בהבנת המדרגה הזאת.

תורת חיים - כפשוטו

המהר"ל בתפארת ל"ב מביא את דברי הגמרא על כפיית כגיגית וכותב כך:

אבל מה שכפה עליהם ההר, שלא יאמרו ישראל אנחנו קבלנו התורה מעצמנו. ואם לא היינו רוצים, לא היינו מקבלים התורה. ודבר זה לא היה מעלת התורה. כי התורה כל העולם תלוי בה. ואם לא היתה התורה, היה העולם חוזר לתהו ובהו (שבת פח, א). ולפיכך אין ראוי שתהיה קבלת התורה בבחירת ישראל, רק שהיה הקדוש ברוך הוא מחייב ומכריח אותם לקבל התורה, שאי אפשר זולת זה, שלא יחזיר העולם לתהו ובהו. ואל יקשה, סוף סוף היה בחנם מה שכפה עליהם הר כגיגית, **שהרי כבר אמרו "נעשה ונשמע"**. דזה לא קשיא, **דודאי עיקר הדבר לא היה בשביל שלא יחזרו**, דלמה יחזרו, כיון שכבר אמרו "נעשה ונשמע". **רק שדבר זה ראוי מצד עצמו, כי איך תהיה**

התורה, שהיא שלמות כל המציאות, על ידי שכן בחרו ישראל לקבל התורה. ואם כן שלמות העולם היה תולה בדבר אפשרי, שהיה אפשר שיקבלו, ואפשר שלא יקבלו. ולכן כפה עליהם הר כגיגית, שאם לא היו מקבלים התורה, שם תהא קבורתכם.

כפיית הר כגיגית היא לא איום, היא הכרח של המציאות: אם עם ישראל לא יקבל את התורה אין קיום לעולם. אם לא תהיה נשמה לא יהיו חיים. עד שלא הגיע הזמן של הגודל להתגלות כמציאות חיים היינו יכולים להתקיים גם בלי התורה, כך כותב הרב באורות ישראל (א, יד), אבל ברגע שהמציאות הגיעה לשלב שהיא כבר בשלה לקבל את התורה, זה כבר מדרגת חיים הכרחית, אין אפשרות בלי התורה. אין לנו ברירת חיים בלי התורה, בלי הנשמה הגדולה.

כשאנו מדברים על נתינת התורה לא מדובר רק בכך שקיבלנו את לוחות הברית, שמענו את הדיברות וקיבלנו הוראה מה לעשות, אלא על מדרגת חיים חדשה של עולם רוחני שלם. כפיית ההר היא לא חשבון סיכונים: מה יקרה אם ישראל יתחרטו ולא יקבלו את התורה. הרי הם אמרו נעשה ונשמע, למה שיחזרו בהם? **השאלה היא מה מקור נתינת התורה.** כמו שבבריאת העולם התהווה העולם על ידי התורה 'בראשית - ע"י ראשית' כך על ידי מתן תורה מתהווה העולם מחדש. במתן תורה העולם מקבל נשמה חדשה, נעשה יותר נדחף מהאמת האלוקית השורה בו, מתוודע לנשמתו, ומשלים את יסוד יצירו. קיבלנו את דבר ה' ועל ידו מתגלה עצמיותו של העולם, ופנימיות נשמתו. השלימות הזאת היא שלימות אלוקית, לא שלימות אנושית. אפילו כנסת ישראל שעומדת למרגלות הר סיני ואומרת "נעשה ונשמע" עדיין לא עומדת במדרגת התורה לכשעצמה, שהיא המדרגה של הרצון המוחלט האינסופי שמחיייה אותנו.

אי אפשר לנו להתחיות בחיות התורה בפחות מאשר ע"י האינסוף האלוקי. לחשוב שאפשר אחרת זה כמו להגיד שאסתפק בכוח המחשבה במקום הנשמה, זאת לא הנשמה וזה לא חיים. אי אפשר לשלימות שתחיייה אותנו, שתהיה נובעת ממקור פחות עליון מאשר המקור האינסופי, ולכן מוכרחת כפיית הר כגיגית, כי הכוח הפועל הוא גודל שלימות אינסוף. ולכן רק מהמקור האלוקי העליון, יכולה התורה להינתן.

כפיית הר כגיגית פרושו שיש הכרח אלוקי שמחיייה אותנו ופועל

בנו. קבלת תורה היא לא רק לעמוד ולומר נעשה ונשמע, שזאת כבר מדריגה עצומה, אלא שהגודל האלוקי האינסופי הוא יחיה אותנו, יפעל בנו, ויטביע בנו את הטבע הזה של קבלת התורה. זאת יצירה ממדרגה אחרת לגמרי שאי אפשר בלעדיה.

רק שדבר זה ראוי מצד עצמו, כי איך תהיה התורה, שהיא שלמות כל המציאות, על ידי שכך בחזרו ישראל לקבל התורה. ואם כן שלמות העולם היה תולה בדבר אפשרי, שהיה אפשר שיקבלו, ואפשר שלא יקבלו. ולכך כפה עליהם הר כגיגית, שאם לא היו מקבלים התורה, שם תהא קבורתכם.

את העניין הזה, שההכרח האלוקי מהווה בנו מדרגה עליונה, המהר"ל אומר בכמה מקומות. למשל, בהגדה של פסח, "וירד מצרימה" - אנוס על פי הדיבור". אומר המהר"ל: היות וירידתו של יעקב למצרים היא מהלך אלוקי שמתווה את הראשית של יצירת האומה הישראלית, זה לא יכול להיות תלוי בבחירה של יעקב. הקב"ה אמנם מבאר ליעקב את המהלך, "אל תירא מַרְדֵּה מִצְרַיִםָה כִּי לְגוֹי גָדוֹל אֲשִׁימְךָ שָׁם" (בראשית מו, ג). אבל המהלך לא מתחיל מהבנה ובחירה פרטית של יעקב אבינו לרדת למצרים. יצירת האומה הישראלית חייבת לבוא ממדרגה של "אני ולא מלאך". כך גם ביציאת מצרים, יש כאן אנוס על פי הדיבור - הכרח אלוקי המהווה אותנו על ידי הפעלות מהגודל האלוקי העליון.

האדם תחת העילה

המהר"ל מוסיף נקודה שהיא יותר שורשית ועליונה:

אמנם למעלה בארנו עוד עיקר הטעם. **כי מחויב שיהיה האדם תחת העלה, מצד העלה אשר גוזר המצות עליו, ובזה האדם הוא תחת רשות העלה.** אבל שיהיה תחת העלה במה שהאדם קבל מעצמו עליו גזרת העלה, אין האדם בזה חבור העלה, כי ראוי שיהיה על האדם משפט העלול. ודבר זה מחייב תורה מן השמים, והוא אחד מן מופתים שמחייב תורה מן השמים. ועיין למעלה (פט"ז) כי הארכנו בזה. ועוד יתבאר אצל (שמות כ, ב) "אנכי ה' אלהיך וגו'".

אם נתבונן בסדר הפרקים ב"תפארת ישראל" נמצא דבר מעניין. כל הפרקים הראשונים עד פרק טז מדברים על התורה **כתורת האדם היחידי**, כלומר שהתורה והמצוות הם השכל הפנימי של האדם (פרק א') והצריפה (ב') וההתעלות המתמדת (ג') ורמ"ח ושס"ה השלימות של הופעת צלם אלוקים והנהגת המציאות בתוכנו (ד'). "רצה הקב"ה לזכות

את ישראל" (ה') שלושת המדרגות בטעמי התורה. הרמב"ם הרמב"ן והמהר"ל וכו' (ו') - כל זה מדבר על תורת הפרט. פרק ט"ז הוא פרק המעבר, הוא מתחיל מהפרט וגומר בכלל, שלוש הוכחות למתן תורה. ומפרק י"ז מדברים על התורה כשורש לחיים הלאומיים.

בפרק ט"ז - אליו מפנה המהר"ל הנ"ל - אומר המהר"ל לא יתכן שהעולם כולו נברא שלם והאדם שהוא ראש עפרות תבל ובשבילו נברא הכל נברא חסר. ייעודו של האדם להיות תחת העילה מלא אמונה וגודל ושלם במעשיו². אם האדם חסר באלו משמעות הדבר היא שמרכז העולם כלל עוד לא נוצר. זאת הוכחה, אומר המהר"ל, לתורה מן השמיים. תורה מן השמיים פירושה שהשלימות העליונה עושה אותנו ללא מנותקים, ויותר מזה: לממשיכים בתוכנו את החיים האלוניים. אנחנו המשך של החיים האלוניים, אנחנו המשך של ההערה האינסופית - פחות מזה אי אפשר לנו³. ושיאו של העניין הגדול הזה הוא דווקא בזמן מתן תורה - "כי מחויב שיהיה האדם תחת העילה, מצד העילה אשר גוזרת המצוות עליו", בתור קול אלוני שפועל בו וממשיך בו את החיים ובזה האדם הוא תחת העילה.

מתוך כך חי בנו אומר אלוני מוחלט עליון, הקב"ה מתגלה עלינו, החיים נמשכים ממקורם. על ידי התורה, אנחנו נפעלים מהרצון האלוני. אין כאן שום צמצום. לא דרך השכל שלנו, לא דרך הכוחות שלנו, ואפילו לא דרך כנסת ישראל שאומרת נעשה ונשמע. האמת האלונית המוחלטת שורה בנו על ידי מתן תורה, רק על גבי מדרגת נעשה ונשמע ומתוכה נוכל לעלות להיכפות ולהיפעל ע"י כפיית הר כגיגית, מתוך רצון אלוני מוחלט שלא מצמצם בדחיפתו אותנו ע"י גבולותינו.

האם זה אומר שאמירת "נעשה ונשמע" הייתה מיותרת? הרי בסוף ממילא התורה התקבלה בנו מתוך רצון אלוני מוחלט, והרצון האלוני הוא פועל את התורה ולא הרצון שלנו? ודאי שלא; אם לא היינו מקדימים את ה"נעשה ונשמע", ולא הייתה בנו הענווה המוחלטת הזאת, לא הינו רחבי חיים להכיל את המדרגה הזאת. המדרגה הקודמת היא לגמרי לא מיותרת. אבל היא גם עדיין לא השורש שמתוכו יכולה

יב שלושת הבחינות מופיעות שם פרק ט"ז עיין שם
יג אורות ישראל ח, ח "המוסר הישראלי הוא לא רק מוסר אינדיבידואלי ולא גם רק משפחתי ולאומי ולא גם רק אנושי כללי, אע"פ שהכל כלול בו אבל בעיקרו הוא אלוני תורת ה' בורא עולם, תורה שהיא המשכה של היצירה, לא פחות מזה."

להינתן תורה, התורה חייבת להינתן מהמקור העליון המוחלט האלוקי.

שיטת התנחומא

מתוך זה יובנו דברי המדרש (מדרש תנחומא נח, ג) המובאים בספר אור חדש על כפיית הר כגיגית:

לפי שלא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא על התורה שבע"פ שנאמר 'כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית' (שמות, לד). ואמרו חז"ל לא כתב הקדוש ברוך הוא בתורה למען הדברים האלה ולא בעבור הדברים האלה ולא בגלל הדברים אלא ע"פ הדברים וזו היא תורה שבע"פ שהיא קשה ללמוד ויש בה צער גדול שהיא משולה לחשך שנאמר 'העם ההולכים בחשך ראו אור גדול' (ישעיה, ט), אלו בעלי התלמוד שראו אור גדול שהקב"ה מאיר עיניהם באיסור והיתר בטמא ובטהור, ולעתיד לבא 'ואוהביו כצאת השמש בגבורתו' (שופטים, ה), ולא קבלו ישראל את התורה עד שכפה עליהם הקדוש ברוך הוא את הר כגיגית שנאמר 'ויתיצבו בתחית הר' (שמות, יט). ואמר רב דימי בר חמא א"ל הקב"ה לישראל אם מקבלים אתם את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם. ואם תאמר על התורה שבכתב כפה עליהם את הר והלא משעה שאמר להן מקבלים אתם את התורה, ענו כלם ואמרו נעשה ונשמע מפני שאין בה יגיעה וצער והיא מעט אלא אמר להן על התורה שבע"פ שיש בה דקדוקי מצות קלות וחמורות והיא עזה כמות וקשה כשאל קנאתה, לפי שאין לומד אותה אלא מי שאוהב הקדוש ברוך הוא בכל לבו ובכל נפשו ובכל מאודו שנא' ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך (דברים, ו), ומנין אתה למד שאין אהבה זו אלא לשון תלמוד, ראה מה כתיב אחריו והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך. ללמדך שכל מי שאוהב עושר ותענוג אינו יכול ללמוד תורה שבע"פ לפי שיש בה צער גדול ונדוד שינה ויש מבלה ומנבל עצמו עליה לפיכך מתן שכרה לעה"ב שנאמר העם ההולכים בחשך ראו אור גדול, אור גדול אור שנברא ביום ראשון שגנזו הקב"ה לעמלי תורה שבע"פ ביום ובלילה שבזכותן העולם עומד שנאמר (ירמיה לג, כה): כה אמר ה' אם לא ברייתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמת.

התנחומא לא בא למעט בזכויותיהם של ישראל, אלא נראה שפרוש דברי המהר"ל הוא שתורה שבכתב כבר נטועה בעצם טבענו לכן לא צריך עליה כפיית הר. תורה שבעל פה לעומת זאת היא האור הגנוז שמתוך עמלנו ומסירות נפשנו על התורה האור הזה הולך ומתהווה בנו בפועל. לא יתכן שאור זה עד לעתיד יחסר ולא יהיה שורש חי שמקרין על חיינו מעומקו הנסתר אשר בהיותו על לבבנו יחיה בנו את אהבת ד' משורשה העליון, ולכן דווקא על תורה שבעל פה נצרכת

כפיית ההר. על דברי התנחומא הללו אומר הרב "שהם נכונים למוצאי דעת" (אגרות הראיה ג, תתח).

הרצון הוא עצם החיים

הרב בעין א"ה מוסיף על כך:

החופש הרצוני הוא תוכן מיוחד לשכלל על ידו את הכישרון המוסרי אשר לאדם, ומפני כך יש לו שליטה מיוחדת בגבולו וחוגו. אבל עצמיות הרצון בעצמו הוא התוכן המהותי של האדם, ועליו ביסוד ולא שייך לומר שום תואר של חופש. אין אנו בני חורין לרצות או לא לרצות. הרצון הוא עצם החיים, והחיים הינם מצויים בנו שלא בבחירתנו. אנו שולטים רק על הטיית הרצון לאחד מן הצדדים, לימין או לשמאל, כאן יש יד הבחירה.

לאדם יש חופש רצון שמתבטא ביכולת לבחור בטוב, חופש הרצון הוא המרחב בו נקודת הרצון המוסרית שבנו כל הזמן משתכללת וזה מה שבונה אותה באמת. ככל שהוא בוחר בטוב, הרצון והמוסר שלו הולכים ויוצאים לפועל, והוא משתכלל, מתפתח ומתגדל. אבל עצם הרצון הוא מעבר לחופש הרצון, מעבר לבניין המוסרי הבחירי החיצוני ומעבר לבחירה האנושית. עצם הרצון הוא התוכן המהותי של האדם והוא השורש לכל הכוחות.

באורות הקודש א (עמ' רנט) הרב כותב ש"הרצון הוא הגילוי הראשון של הנשמה, השכל והמידות הם רק גילוי שני ושלישי". איננו בני חורין בבחירה אם לרצות או לא לרצות, זה הגילוי השורשי. הרצון הוא גילוי עצם החיים והחיים מצויים בנו שלא בבחירתנו. "על כרחך אתה חי".

אנו שולטים רק על הטיית הרצון לאחד הצדדים, אבל עצם הרצון זה כוח שנוולד בנו. אדם מחליט אם הוא הולך או לא הולך, אבל אדם לא צריך להגיד ללב שלו לדפוק, היות וזה משהו הרבה יותר עמוק. יש דברים יותר עליונים מאשר הבחירה. זה שהמוח נותן פקודות לכל מיני תהליכים שיקרו בגוף, לא מתחיל מהמחשבה שלך אלא מנקודת חיים הרבה יותר עמוקה. עצם החיים הוא הרבה יותר עליון מחופש הבחירה. וגם בדברים שעוברים דרך הבחירה הרצון העצמי הוא מעין חיים עליון ההכרה והבחירה הם להרחיב את תודעת החיים

והרצון הבחירי למרחב הגדול ששם מסתתרים החיים- הרצון העצמי שהבחירה הולכת ומגלה.

ואם התורה היתה רק מתפשטת על התוכן המוסרי של האדם, היה הדבר ראוי שתינתן בבחירה חופשית גמורה, **אבל באמת התורה היא הבעתה של העצמיות המהותית של האדם, כפי מה שהיא.** העברת התורה היא התנכרותו של האדם, שמתנכר מעצמו, ומשנה את טבעו, "משנה פניו ותשלחו" (איוב יא, כ). **על כן ראוי הדבר שתתגלה התורה התגלות מהותית, התגלות שורש הרצון ולא התגלות ענפי הרצון.** ומזה מסתעפת גם כן הידיעה שאין התורה תוכן פרטי לישראל, וממילא שאין ישראל מציאות פרטית בעולם, אלא הכל נארג ונמזג מתוך התמציות של כללות ההווה, אם כן הכל מכריח ודוחק את מציאות של התורה, וחזקיקתה, וקבלת ישראל אותה. וההר אשר זכה שיהיה מרכז העולם כולו - לא במקרה בא הדבר. כי בוודאי יש יחס למציאותו והזרחת המרכזיות של אור חי העולמים עליו - הרי הוא ספוג בכח של כלליות. ומתוך אותה הכרעה של הסיפוג הכללי שבו, הרי הוא מלא כח מכריח את המתגלה שאי אפשר כלל לתאר חיים ומציאות למהותיות הישראלית בלא קבלת התורה. ועמדתם של ישראל הרי היא מכוונת להיעשות בסיס לכל הריכוז שאז חל על המציאות של ההר, "ויתיצבו בתחתית ההר". בכח האצור בהר אשר ירד עליו ה' באש (שמות יט, יח) ספון כח מכריח, **אם אתם מקבלים את התורה מוטב, הרי אתם מגלים את מציאותכם העצמית כמו שהיא, באמיתות הווייתכם, ואם לאו שם תהא קבורתכם, וכל המציאות כולה מתקוממת נגדכם כאשר אתם מתקוממים מול עצמיותכם.**

אם הנושא של התורה היה ספר מוסר - איך להדריך אותנו באורחות ישרות, באמת היה נכון שהוא יינתן בבחירה חופשית לגמרי. כי אם הנושא הוא הוצאת הרצון אל הפועל, עצם הרצון הראשון הוא עצם קבלת התורה. ואחר שנרצה ונקבל נמשיך להוציא את הרצון אל הפועל עוד ועוד. אבל התורה היא הבעתה של העצמיות המהותית של האדם התורה היא התגלות שורש הרצון, ולא התגלות ענפי הרצון. ולכן לא שייך להתחיל מהבחירה ומהחופש, אלא בעצם נקודת הרצון שלנו, המתהווה על ידי נתינת התורה.

סיכום קצר: כפיית הר כגיגית משמעותה שאנחנו מקבלים חיים מהרצון האלוקי המוחלט (הנקודה השניה במהר"ל). ממילא מתוך זה מופיעה בנו שלימות אין סוף בכל מערכי החיים שלנו, לא לפי ההבנה והרצון המוגבלים שלנו אלא העולם מתהווה ונוצר מחדש מהשלימות היותר עליונה (הנקודה הראשונה במהר"ל). וזה נקלט בנו לא רק ע"י ועל פי התודעה הרצון והמוסר הגלויים והמצומצמים אלא עצם

נקודת הרצון שלנו מתחוללת מחדש מתוך הארת התורה (הנקודה השלישית ברב זצ"ל).

תורה שבכתב ותורה שבע"פ

מתוך הבנת כפיית הר כגיגית ניתן להבין את משמעות נתינת תורה שבע"פ במעמד הר סיני. נפתח בשאלה: למה נצרכת בכלל תורה שבע"פ, נקרא את שכתוב בתורה ונקיים?

הרב בקבצים (א, צח) אומר נקודה שורשית:

תורה שבכתב היא מדת שמים. כלומר, לא היתה התחלת ההדרכה הכללית של כללות התורה וחידוש הדרך שבא ע"י המצות בכללותם, יוכל להיות מתגלה, מפני הכח הרוחני האלהי המתגלה בעצם תוכה של כללות האומה, כי אם הדבר הוא גבוה ממנה. דוקא נשמה עליונה שעלתה אל הגובה האלהי במעלה בהירה ועליונה כ"כ שאין נפש האומה בכללה יכולה עדיין להגיע לה, היא יכלה לגלות אור התורה שבכתב בעולם. ומשה עלה אל האלהים.

התורה צריכה להופיע דווקא בתור תורה מהשמיים כפי שראינו בעניין כפיית הר כגיגית. "ומשה עלה אל האלוהים", רק מתוך העלייה הזאת אנחנו בקשב עצום, איך האומר האלוקי הזה הולך ומתרקם בתוכנו. זאת תורה שבכתב.

אחרי ומתוך ההמשכות מתורה שבכתב מה תורה שבע"פ מחוללת ומחדשת מתוך המעלה של תורה שבכתב?

אמנם אחר שכבר הוטבעה המטבע האלהית בנפש האומה ונקנה לה טבע חדש, אז מחוללת היא את הענפים כולם ע"פ רוחה, בדרך הסתעפות מהמקור האלהי. ואין שום פלא שהרוח הגדול של האומה, ההולך ומקר משפעו האלהי הגבוה, מטבע עצמותה, כלול הוא בצדו העליון המקורי הזה, וכללות הרוח וסעיפי פרטיו כמו שהם משתלשלים באומה, הכל סקור הוא ומתבלט בהצד האלהי העליון, הצד השמימי, שמשם התורה שבכתב נתונה למשה, בכללות ההטבעה בתוכיות האומה ופרטיה. כלת משה וכל תכסיסיה.

על-ידי מתן תורה נבראנו מחדש. ההטבעה העליונה הזאת הוטבעה בנפש האומה ונקנה לאומה טבע חדש. זה מה שהתהווה על-ידי בתורה שבכתב בכפיית הר כגיגית.

כיוון שמתן תורה יוצר אותנו מחדש ומהווה שורש חדש לנביעת החיים בתוכנו, מעתה כל כוחות החיים של האומה, כל ההיסטוריה נמשכת כענפים וסעיפים של הסדר העליון החדש של השרשתינו בתורה, כל החיים מסתעפים מהמקור האלוקי. יש לנו שורש שממנו אפשר להנביע את החיים. התורה שבעל פה מחוללת את הענפים של כל מערכי החיים. גם בלימוד התורה, גם בחידושי התורה, גם במה שתלמיד ותיק עתיד לחדש וגם בכל מהלך החיים של האומה.

מה זאת תורה שבע"פ? לא שקיבלנו תורה, אלא שעכשיו התורה נהייתה שורש החיים שלנו. תורה שבע"פ זה אומר היכולת עכשיו לחיות אותה נקודה שהושרשה בנו בהר סיני, להמשיך ממנה חיים שלמים שכולם ינביעו את השורש הזה. עכשיו אנחנו נחיה את התורה (כלומר על ידי תורה שבעל פה - חיי האומה והתחדשות התורה בתוכה נעשים המשך ונביעה ממקור תורה שבכתב העליונה).

עץ שתול על מים

המהר"ל מבאר עניין זה במשל (תפארת ישראל פרק נו):

ודבר זה דומה לאילן, שהוא נטוע על פלגי מים, אשר שורש יסודו עומד בארץ. ואחר כך מתחיל האילן לצאת אל הפעל, ומוציא ענפים. ועדיין אינו בפעל הגמור, עד שהאילן הוא מוציא ענפים הקטנים אל הפעל. ואף אם עדיין לא הוציא כל הענפים כלם אל הפעל, ותמיד הוא מוסיף, מכל מקום שם 'אילן' עליו, ומתחיל להוציא פירות שהם לאכילת האדם. **וכך התורה היא שורש שממנה מסתעף הכל.** אבל התורה אין יכול להבנות ממנה ללמוד איכות ומהות המצוה איך יעשה אותה, עד שיבא אל המשנה, אשר **המשנה היא ללמוד ממנה איכות המצוה ומהותה.** אבל ללמוד מן המשנה כל החלוקים אשר שייכים למצוה, שהם חלוקים דקים, זה אינו, **כי אם על ידי הלמוד,** שמכח הטעמים יש ללמוד חלוקים הרבה, **עד כי מוציא ענף אחר ענף, עד כי יגדל למעלה למעלה ברוחב ובגובה עד אין קץ.** כי תמיד יכול להוסיף ולהוציא מתלמוד דבר מתוך דבר, עד אין קץ, **ובזה יגדיל תורה ויאדיר** (עפ"י ישעיה מ"ב, כ"א). ובזה יש קיום תמידי אל האילן הזה, אשר נטוע על פלגי מים, ועל יובל ישלח שרשיו (עפ"י ירמיה י"ז, ח).

המהר"ל מדמה את היחס בין שלושת הבחינות של התורה - התורה-שבכתב, המשנה והגמרא - לאילן שנטוע על פלגי מים. התורה שבכתב היא השורש שממנו מסתעף הכל, אבל אי אפשר לדעת רק ממנה את מה שנדרש ממנו. אם אדם יקרא רק את הפסוקים, הוא לא

ידע את הלכות שבת. אחרי שהוא שילמד את המשנה הוא יבין את כל ל"ט אבות מלאכה. ויקבל את הרושם האלוקי המתפרט מתורה שבכתב למשנה. אבל להסתפק במשנה גם אי-אפשר, כי ישנם עוד הרבה חילוקים, שמזיקים את הגמרא. הגמרא משכללת את ההבנה, ובעצם, מדייקת, מפרטת, מעמיקה ומוסיפה את הגדילה של האילן. ויותר מזה: על ידי הגדילה, על ידי זה יש קיום תמיד אל האילן הזה אשר נטוע על פלגי מים ועל יובל ישלח שורשיו. בעצם הדבר היותר עיקרי שיש בגמרא זה שבעצם אתה כל הזמן שואב מהשורש.

התורה שבכתב היא כל כך עמוקה שבעצם הכל צומח ממנה, אבל את השורשים לא רואים. כדי לראות אותם צריך להסתכל על העץ עצמו, על הענפים והפירות. התורה שבכתב יוצרת את כל מציאות העץ, כל המשניות והגמרא היא תוצר שלה.

אם נתבונן בזה נבין שאדם העוסק בגמרא עסוק כל הזמן בהוצאת ענפים חדשים. מה שהאומה הישראלית עמלה בלימוד הגמרא, זה אומר שעצם החיות של התורה עוברת דרכה, היא בעצמה הופעת חיותה. זאת המהפכה הגדולה של תורה שבעל פה: אנחנו המשך הגידול של הארת התורה.

כנסת ישראל כלה קרואה בנעימה

הרב במקום אחר (קובץ ב, נט וכן באורות התורה יא, ג) כותב:

קיום התורה צריך לבוא מתגבורת הכח הרוחני שבעומק קדושת הנשמה, ששוטף את שטף החיים שלו על תנועות האדם היחידי והציבור כולו, כשטף פתאומי, בלא הדרגה איטית וחיבור חלקים של צו לצו וקו לקו. באופן זה, הדבר הרחוק יש לו יניקת חיים על פי מידתו כמו הדבר הקרוב, ויסודי התורה ביחד עם הפרטים, הסייגים והתיקונים, המנהגים וההדרכות הישורות, האמונות הטובות כולן וכל סעיפיהן, פועמים פעמות חייהם כאחד כולם. מה שאין הדבר נוהג בקטנות האמונה, הבאה מתוך צמצום הגיוני מדולדל, שצריך השכל לעמול עד שימצא לו יחש בין העיקר המתקבל אל הלב, לפי השגתו, אל הסתעפות הרחוקה של התהלוכות הפרטיות, ותמיד הוא נכשל ונחשל בדרכי החיים, ולא יוכל השכל המוגבל וכל חשבונותיו להאיר את דרכו, ולשאוב על ידי כלי שבור זה ממעין הזורם והחי של אור ד' בעולמו ובתורתו לא יעצור כח. ועל כן הולכת היא אורה של תשובה ומפנה דרך לעם, וקוראה בכח לשוב אל ד', לשמוע בקולו, ללכת בדרכיו ולדבקה בו. רק בכח איתן זה יחיה העם ויקום, והשכל הרגיל

וכל כשרונו יהיה שמש הגון, לעזור עזר מעט את רוח החיים הפועם במלוא הנשמה, בשביל הסגנון והתיאור של איזה סדרים פרטיים, אבל יסוד הכל, מבוטח החיים, הרי הוא רוח אלהים שבלב, החי בתוכיותה של הנשמה, המלא עוז ותעצמות, אשר לא יתן דמי לו עד יכונן ועד ישים את ירושלים תהילה בארץ.

כיצד הארת תורה שבע"פ מתגלה בחכמי האומה? איך האדם זוכה להופיע על ידו המשך תורה שבע"פ? אומר הרב:

כשההתקשרות עם כנסת ישראל ברוחניותה ובעוצם מהותה באה למדרגה הגונה, מתחילה הכרה נעימה פנימית להוליד בעצמיות הנשמה, המרגישה את קול ד' העובר דרך כנסת ישראל בקול עז, הדובר את המשנה, ותורה שבעל פה כולה, ההולכת וזורמת מתוך אוצר החיים הטהורים והכבירים, מלאי התפארת והקדושה, של תורה שבכתב, דבר ד' הבא מקול ד'.

נראה שהרב רומז לגילוי שהיה לרבי יוסף קארו בבית מדרשו בליל שבועות, שמובא בשל"ה. תחילת התחייה, העלייה הראשונה, התחילה מבת הקול הזאת, מכוחה של התורה שבע"פ. מדרגה זו מופיעה ביחידי סגולה אחר שמגיעים לכזאת טהרה והתקשרות בכנסת ישראל.

יותר מזה אומרים חז"ל "כל מה שתלמיד וותיק עתיד לחדש - ניתן למשה מסיני". הר סיני אינו נשלם אלא עד שכל אחד בא לעולם ומגלה את חלקו. כלל גלויי נשמות התלמידים הוותיקים הם הופעות הארת התורה שבע"פ; כל אחד בישראל יש בו חלק של גילוי התורה, ואם הוא לא משלים את חלקו - באותו חלק הר סיני לא יוצא אל הפועל.

כך מובא גם באלשיך בפרשת תצווה "מַעֲשֵׂה הָרֶשׁ אֶבְרָם פְּתוּחֵי חֻמֹּם וּפְתוּחַ אֶת שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל שְׁמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (שמות כח, יא):

וגם בזכות תורה שבעל פה שנתחלקה בסיני לכל תלמיד חכם, ואפילו כל תלמיד ותיק שבכל דור ודור כל מה שמחדש קבלה נפשו בסיני (ויקרא רבה כב א). ובשמות מזכירם הוא יתברך, כענין אליעזר בני אומר כו' (תנחומא חוקת ח) וכמאמרנו על צאת נפש רבה בר נחמני בטהור (בבא מציעא פו ע"א) שהיה אותו הדין מחלקו ועל כן לא חתך הדין הוא יתברך רק מפיו, וכן כל תורה שבעל פה. וזהו תפתח [גוי] על שמות בני ישראל, רמז אל מה שאינו נפתח מהתורה שבשני אבנים כי אם על שמות בני ישראל שבכל דור

התורה שבע"פ היא הוצאה אל הפועל של הגודל המקורי ההולך ומתרקם בנו בהדרגה.

כך גם בתורת חיים (ב"מ פה ע"א) בביאור הפסוק, "קול גדול ולא יסף" (דברים ה, יט):

ואיכא מאן דאמר לא פסק שקולו קיים לעולם והענין תמוה למאי נפקא מינה קול מתן תורה קיים לעולם ונראה לפרש לפי שבשעת מתן תורה יוצא השפע מאתו יתברך **והשפיע על הר סיני כל התורה כולה שבכתב ושבעל פה** מדרש ואגדה הכל נאמר לו למשה מסיני ואותו השפע קיים לעולם ועד וכל תלמיד ותיק העוסק בתורה לשם שמים השפע ההוא מחזיר עליו ונח עליו וזוכה לחדש חידושי התורה על ידי השפע ההוא שהוא כדמות רוח הקדש והיינו מה שאמרו חכמים וידבר אלהים את כל הדברים האלה כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש הכל נאמר בסיני והיינו דכתיב קול גדול ולא יסף שקול שפע מתן תורה לא פסק עד היום וקיים לעולם.

כך גם בר' צדוק (ח"ד ליקוטי מאמרים עמ' מא):

והנה כן הנפשות מישראל שהם גם כן כל מיני חלוקות חכמה שאפשר לימצא מסתמא הם כל החלוקות ופרטים האפשריים להימצא ולהיגלות בעולם הזה והנה הם גם כן כשיעור כל התורה כולה...

ואמנם עדיין לא יצאו לפועל כולם בעת מתן תורה וכמו שאמרו ז"ל (יבמות ס"ב א) שהמשך יציאת כולם לפועל בעולם הוא עד ביאת בן דוד, והיינו כי אף על פי שכבר ניתנה תורה ונתגלית כולה בעולם מכל מקום אותם חכמות גנוזות בהעלם בדברי תורה, כי תורה שתומה ניתנה רק שהיא כוללת כולם דוגמת האב שיש במחוץ כל אותם טיפין שעתיד להוציא ולהזריע מהם נפשות רבות אבל מכל מקום לא הזריע עדיין אלא שהוא כוללם בהעלם, וכך התורה שבכתב היא כוללת בהעלם כל מיני חכמה שיש בחכמה של ה' יתברך שרצה שתתגלה לברואים... רק אחר כך בהמשך הדורות היא יוצאה לאור על ידי חכמי דור ודור ודורשו ועל ידי כל הנפשות פרטיות אשר כל אחד מחדש דבר חכמה אשר אליה הוכן בפרט, וזהו הנקרא תורה שבעל פה שהוא מה שחידשו סופרים ונובעים מלבות בני ישראל ומה שתלמיד ותיק עתיד לחדש...

הר סיני הולך ונמשך דרך תורה שבע"פ. עצם החיות של עם ישראל נמשכת מכח זה.

בדברי הרמח"ל והרב מתוספת קומה - גילויי התורה שמתחדשים לחכמי הדורות מכח הר סיני הם על ידי משה רבינו, ומכווח, מכוחה הכללי של התורה באומה. כך כותב הרמח"ל (אדיר במרום עמ' ע):

ותדע שאפילו כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש ניתן למשה בסיני והיינו כי מה שהוא אמת בתורה, צריך הכל לצאת כך בסוד סיני

ומשה. והנה באותו הזמן, ניתן בגילוי לישראל החלק שהיה ראוי להם. ובכל הדורות יש חלק שראוי להתגלות על ידי התלמידי חכמים והכל צריך להיות על ידי משה בסוד 'זכרו תורת משה עבדי' (מלאכי ג, כב) כי הוא מתלבש בנשמות התלמידי חכמים ועל ידו מתחדש התורה, והוא סוד הדברים שמחיים כנתינתן מסיני ואודיעך בכאן סוד גדול כי הנה ודאי כל אחד נוטל חלקו בתורה, ונמצא שסיני אינו נשלם אלא כשכל אחד בא לעולם וגילה את חלקו ואם כן מי שבא לעולם ולא נשתדל בתורה לגלות חלקו, אין התורה נשלמת.

וכך כותב הרב (פנקס י"ג פיסקה כ"ו):

וכיון שנתנה תורה למשה שוב אין נביא רשאי לחדש דבר מעתה. אבל אחר כך הרושם הוא בהעלם תמידי, אתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא, וכן קדושת השבת משפעת בכל ששות ימי המעשה, אבל רק בהעלם, וכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש הכל נובע מהלכה למשה מסיני, ואפילו דברים הנעלמים שלא נתגלו למשה ונתגלו לר' עקיבא, מכל מקום כשחזר לאחוריו שמע דמטו בה משמיה דהלכה למשה מסיני ונתישבה דעתו, והיינו הפעולה שבהעלם

התורה מופיעה "כלל ופרט וכלל". קודם קבלת התורה שבכתב שבע"פ היא מתוך הכלל - 'וַיִּחַן יְשׁוּעָה נֶגֶד הַהָר' (שמות יט, ב). "כאיש אחד בלב אחד", אין הכוונה שהם נעשו ידידים אחד של השני, אלא למרגלות הר סיני מתגלה מדרגה חדשה: איננו אוסף של פרטים, אלא ישנה נשמה אחת המאירה ומתגלה בקרבנו. טהרת הנשמה הזאת שבנו היא המפלשת בכל הנפשות הפרטיות.^{יד}

הופעת התורה ע"י האומה

מתוך דברי הגמרא וביאור הרב מתברר רובד נוסף - לא רק שגילויי תושב"ע המתגלים בחכמי ישראל הם מכוח נשמת הכלל, אלא יותר מזה, היכולת לגזור גזירות, ואף ההכרעה בדינים דאורייתא נעשים ע"י הכרעת הכלל. הגמרא בעבודה זרה (לו ע"ב) אומרת: "במארה אתם נארים ואותי אתם קובעים **הגוי כולו** (מלאכי ג' ט) **אי איכא גוי כולו אין אי לא לא**". מכאן למדה הגמרא "אין גוזרין גזירה על הציבור אלא אם כן רוב ציבור יכולים לעמוד בה".

^{יד} תורה שבע"פ שייכת דווקא לכלל כמו שהרב כותב בכמה מקומות, באורות התורה ג, ט; יא, א, ומתוך כך היא מתגלה בכל התלמידים הוותיקים שמגלים את טהרתה של תורה, מכוח ובשם כל ישראל.

מבאר הרב באדר היקר:

תדע שהרי אנחנו מקיימים באהבה מנהגי ישראל שאנו יודעים שלא נצטוו בהם ע"פ שום נבואה, והכל מפני חבתה של אומתנו, אהבתה וכבודה החביב עלינו, בחבה של קדושה אלהית עליונה. **וכן כל מצות חכמים שאנו מקיימים, היסוד העקרי שלהן היא קבלת "הגוי כולו"**, שהיא כבוד האומה 'השפעתה ההיסטורית הניצחית האלהית החביבה, שכל מה שהיא יותר מתעקת היא יותר מתחבבת ומתגלה בתוכה יותר הרצון והצביון הכללי של האומה בכללה. ואע"ג "דאסמכנהו רבנן על לא תסור" מ"מ היסוד הברור הוא קבלת האומה, כמפורסם משום דאיכא "הגוי כולו" דוקא, היינו שנתפשט הדבר ברוב ישראל.

דבר זה נכון לא רק בגזרות חכמים, אלא אף בהכרעה בדברי תורה. על דברי הרמ"א בהלכות דיינים חושן משפט כה, א: "יש אומרים דאם נראה לדיין ולבני דורו מכוח ראיות מוכרחות שאין הדין כמו שהוזכר בפוסקים יכול לחלוק עליו מאחר שאינו נזכר בגמרא" (טור בשם הרא"ש). מבאר על זה הרב בבאר אליהו שם:

דעל הגמרא אין רשות להוסיף ולא לגרוע כל שכן לחלוק כמו שכתוב בפרק הפועלים (בבא מציעא פ"ו). רבינא ורב אשי סוף הוראה. משמע מזה שיחוש הבאים אחר הגמרא אל הגמרא הוא יותר חמור מיחוש של אותם שבאו אחר סוף משנה אל המשנה, שהם היו יכולים עכ"פ באיזה אופן רחוק של ראיות מכריחות לחלוק ולמר על משנה מכוח קושיה אלימתא שאינה משנה. כמו שכתב רבנו בס"ק הקודם. **אבל על דברי הגמרא אין שום דרך לשנות איזה דבר בהוראה, שכן קיבלה עליה האומה כולה מאז נחתם התלמוד הבבלי, והיא עצת ה' קורא הדורות מראש כאמור בסיפרא דאדם הראשון** אשר נגלה בחזון לשמואל ירחינאה שכן הוכרח להיות כפי מצב האומה בגולה, שיבוא בפרק זמן ההוא של רבינא ורב אשי חיתום נמרץ של סוף הוראה.

כלומר גם במחלוקות על לימודים ודינים באוריתא ההכרעה לדורות היא עפ"י קבלת האומה כפי שהוכרע בגמרא.

יש כאן רמז: עדיין רוב תורה שבע"פ לא יצא אל הפועל. הרי עיקר תורה שבע"פ יוצאת לפועל בבית שני, אבל בית שני אין "רוב יושביה עליה", אין השראת שכינה ואין את הארון עם הלוחות. זה היה רק הצל של מה שהיה צריך להיות, השורש בקושי היה חי. בית שלישי הוא האחדות בין הבתים. הר סיני עוד מחכה שישלול את הגודל שלו, היות ועיקר תורה שבע"פ עדיין לא יצאה אל הפועל.

אנחנו רחוקים מהגובה שהיה בבית שני, בו היו שלחי הנבואה, ואת אנשי כנסת הגדולה, התנאים והאמוראים. הנפש החיים כותב שכל כוונת האר"י זה לא כטיפה מן הים מכוונותיהם של אנשי כנסת הגדולה. זאת מעלה שהיא עצומה מאיתנו מאוד, אבל לעתיד כאשר האומה תזיחה את מדרגתה במילואה ההשלמה הזו עוד נכונה לנו. הרב כותב באורות התחייה כו:

אחרי המגרעות הרבות, שאנו רואים בדרכי חיינו הכלליים בדורנו בכלל ובארץ ישראל בפרט, הננו מוכרחים להרגיש שאנו נולדים מחדש, מתחיתית המדרגה הננו הולכים ונוצרים עוד הפעם כימים מקדם. כל הרכוש הרוחני של העבר הולך ונבלע לכאורה במקורו, ויוצא הוא בפנים חדשות, מקוטנות הרבה בכמותן, אבל רענונות מאד ועלויות לצמיחת גדולה, מלאה חיים עזיזים, באיכותן. הננו קרואים לעולם חדש מלא זוהר עליון, לתקופה חדשה שתעלה בחסנה על כל התקופות גדולות הערך שקדמו לה, מאמין הוא העם כולו, שאין גלות עוד אחרי הגאולה ההולכת ומתחלת שלפנינו, ואמונתו העמוקה הזאת היא בעצמה רז קיומו היא, סוד ד' נגלה במהלכו ההיסטורי, והמסורת העתיקה מעידה על אור נשמתו המכרת את עצמה ואת כל יחוסי מאורעותיה עד דור אחרון, דור צופה לישועה קרובה.

אנחנו רק בשיפולי מהלך עצום שלאט לאט הולך ונמשך.

ממלכת כהנים וגוי קדוש

אף שהתורה היא סדר העולם היא אינה ניתנת בראשית הבריאה, ואף לא לאברהם שהוא ראשית האומה. סיבת הדבר היא שהתורה היא תורת חיים, נשמה אדירה שנתניתה משמעותה להופיע את חייה העליונים כאן בעולם, וזה אי אפשר אלא על גבי שנוצרת בעולם הישות החיה האוזן והלב הגדולים שיכולים לספוג אל תוכן את חייה, אוזן עם ולב אדיר של חיי עם שרק הם האיברים הראויים לקבל את הנשמה העליונה הנצחית של התורה (תפארת ישראל פרק י"ז).

יחס היחידים לאומה הם כיחס האיברים לכלל האדם חיו ונשמתו. בישראל "הנשמה של היחידים נשאבת ממקור חי העולמיים באוצר הכלל, והכלל נותן נשמה ליחידים" (אורות ישראל ב, ג).

זו גם הסיבה שלקבלת תורה נדרשת המדרגה של "ויחן ישראל נגד ההר- כאיש אחד בלב אחד". האחדות נובעת לא רק מהמידות הטובות והאהבה בין הפרטים, האחדות מגלה את הארת הנשמה השורשית

שעל ידה אנחנו באמת עם אחד.

בלי זה אי אפשר לקבל תורה. לא היחידים הם מרכז קבלת התורה אלא נשמת הכלל המתפרטת דרך הדורות והיחידים כולם שכלולים ובלועים בה וכל ערכם באמת רק כאברי הכלל, הנשמה הלאומיות.

על גבי שייכותנו וביטולנו אל הכלל, מתוך שמרכז הופעת התורה היא חיי הכלל, התורה מוסיפה רובד נוסף. "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש" כלומר לא רק נשמת הכלל מתגלה על המוני היחידים, אלא הופעת התורה עלינו היא דווקא ע"י הנשמה העליונה בהופעתה ע"י חיי הכלל באופן לאומי וממלכתי.

הרב (מאמרי ראה, עמ' 174) מביא על הפסוק "וְאַתֶּם תְּהִיּוּ לִי מְמַלְכֶת כְּהֹנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ" (שמות יט, ו):

התורה והממלכה, בישראל קשורים זה עם זה קשר בל ינתק. המלך בשבתו על כסא ממלכתו, כתב לו את ספר התורה המיוחד לו, כמשנה התורה, כתיבה מיוחדת בתור מלך מושל על העם ומנהיג את החיים החברותיים של הכלל, חוץ מהספר הרגיל שכל אחד מישראל צריך לכתוב לעצמו, בתור בן ישראל מצד החובה של ואתם כתבו לכם את השירה הזאת.

מהפסוק "וְעַתָּה כָּתְבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת" (דברים לא, יט) לומדים שיש מצווה על כל יחיד לכתוב לעצמו ספר תורה. על גבי המצווה הזאת יש למלך עוד מצווה, "וְהָיָה כְּשִׁבְתוֹ עַל כִּסֵּא מְמַלְכָתוֹ וְכָתַב לֹו אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל סֵפֶר... וְהִיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בּוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו...". וכך נפסק (רמב"ם הלכות ספר תורה ז, ב ג):

והמלך מצוה עליו לכתוב ספר תורה אחד לעצמו לשם המלך יתר על ספר שיהיה לו כשהוא הדיוט שנאמר והיה כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו וגו' ומגיהין אותו מספר העזרה ע"פ בית דין הגדול זה שהיה לו כשהוא הדיוט מניחו בבית גנזיו וזה שכתב או שנכתב לו אחר שמלך יהיה עמו תמיד ואם יצא למלחמה ספר תורה עמו נכנס והוא עמו יושב בדין והוא עמו מיסב והוא כנגדו שנאמר והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו. לא היה לו ספר תורה קודם שימלוך צריך לכתוב לו אחר שמלך שני ספרי תורה אחד מניחו בבית גנזיו והשני יהיה עמו תמיד.

מה ההבדל בין הספר של המלך כיחיד לספר של המלך כמלך, הרי בשניהם כתובה אותה תורה, אם כן מדוע מצווה המלך לכתוב ס"ת

נוסף? עונה הרב:

מה אנו למדים מחובה ממלכתית זאת, שקבלת התורה בישראל קבלה כפולה היא, קבלת חובת היחיד בתור יחיד השייך להכלל, לכללות האומה בקדושתה. וקבלת התורה, בתור קבלתה של האומה המנהיגה את חייה החברותיים, בתור לאום. אמנם, עבודה קשה היא ביחוד שמירת התורה הכללית הממלכתית, עבודה הרבה יותר קשה מהשמירה של התורה היחידית. כי התורה ומצותיה באו לצרף את הבריות, ומלאכת הצירוף של הכלל כולו בתור חברה הזקוקה לענינים מדיניים, הוא הרבה יותר מסובך בדרך עבודתו ממלאכת הצירוף של כל יחיד כשהוא לעצמו בתור איש פרטי. כי הרי עינינו הרואות שגם המוסר האנושי הפשוט, בדברים שחוש הצדק הטבעי הוא מסייע אותו, עד כמה שאצל הפרטים יש לו על כל פנים איזה אחיזה בחיים, לא זכתה האנושיות בכללותה עדיין, שיהיה מוסכם בתור חובת מוסר ביחש להמדיניות הצבוריות, ואפילו המפלגתית כולה. ובשביל כך אנו יודעים שאותו היצר הרע שבאדם הפרטי הרי הוא מתגבר בכפלי כפלים בהאדם המדיני הכללי, עד שכל מושגי הטוב והרע, הצדק והרשע הרי הם נעשים אבודים לגמרי מתוך המהומה המדינית והקלחת הממלכתית הרוותחת, אשר היא כים נגרש, ובשביל כך נטע יוצר העולמים מראש ומקדם את שמו של משיח לפני בריאת העולם, לפני שמש ינון שמו. כזו ממלכתי נגזר מעצם היסוד שבקדושה מוכן הוא בעומק נשמת ישראל הכללית, לפני שמהומת החיים של העולם כולו תוכל לרשום עליו את הרשמים של מחיקת הצדק ואבדן המוסר, הבא במדה הרגילה מתוך הזרם הנורא שבהשתערוות גלי החיים החברותיים. ומפני כך אנחנו קוראים את מגילת רות החותמת בתולדתו של דוד מלך ישראל, יסוד משיח אלקי יעקב, בחג השבועות זמן מתן תורתנו.

התורה כתורת הממלכה זאת מדרגה אחרת. כלומר, יצר הרע הלאומי והציבורי שונה לגמרי מיצר הרע בחיי היחיד, היות והאומה היא לא אוסף של חיי היחידים. לאומה יש רצון משל עצמה. יחס הפרטים אל האומה הוא כיחס בין האיברים הפרטיים לבין עצם החיים. האיברים הם מזעריים לעומת גודל החיים שמתגלה באדם כאדם.

לכאורה איך יתכן הדבר? הרי האומה מתגלה עלי אדמות ע"י האנשים היחידים שחיים כאן, בהיסטוריה. בניגוד לאיברים שרק נפעלים משכל האדם ורצונו, כל אחד מיחיד האומה הוא ישות עצמאית בעלת מחשבות, רצון ובחירה. היכן אם כן מתגלה רצון חיים לאומי שיאנו ככול לצמצומי היחידים, תפיסתם ובחירותיהם?

הרב עונה על כך באורות התחיה ב:

הטבע מוצא את רדייתו בקבוץ האנושי יותר מאשר בפרטיו. הפרטים הנם יותר חפשיים, והטפוס של החופש המיוחד לאדם מתגלה בהם יותר. אבל **החברה**, האנושית והלאומית, **עומדת ביותר תחת השפעת הטבע, וההופעה האינסטינקטיבית מתגלה בה יותר.** דרכי השמירה המכוונות לשמירת המין והאישי, המתראות בבעלי חיים הטבעיים יותר מבאדם התרבותי, הנן מתגלות בכלליות האנושיות באפנים יותר קרובים לטבע החי. **ההכרה הפנימית**, הכוללת בקרבה את הנטיות להשמר מכל מזיק ולהכיר את האויב, **בלי כל צורך לחכמה ונסיון, מתגלית בחיי העמים ביחוסם זה לזה**, עם לעם, דת לדת, גזע לגזע. האלילות הרגישה בישראל, ביהדות, את אויבתה היותר גדולה, את הכח, אשר לפי מדת הגלותו יצר לה העולם, ותצא שנאה אינסטינקטיבית עזה לישראל מכל הגוים. המינות, אע"פ שהשתדלה להנזר מן האלילות הרשמית, מ"מ נוסדה על בסיסים קרובים לאליליים. לא היתה יכולה להתפלש בתוך אומות אלילות, אשר האלילות חדרה בתוכיות נשמתן, דמן ובשרן, כ"א בקחתה לה סגנון אלילי לרפידתה והשטחת סגנונה. יודעת היא יפה, שאם באפס יד יתמססם ויכלה הסגנון האלילי, הרפוד לה, לא תמצא עוד מעמד בחיים למטבעה המיוחדת ותוכרח להבלע בליעה רוחנית ביהדות, מקורה, ע"כ עומדת היא ג"כ על נפשה, ותמלא שנאת מות ליהדות ולישראל מחזיקיה. **וכן הדבר הולך בכל השדרות ובכל המצבים. מלחמת הקיום עושה את דרכה כבעולם החמרי גם בעולם הרוחני, בעולם הדעות והרעיונות. בכל תוקף והכרה פנימית מלמדת היא קבוצים רבים, המון בלתי מלומד, לעמוד על נפשם בבחינתם הרוחנית**, כשם שהיא מלמדת את התורה הזאת את פרטי בעלי החיים ואת הקבוצים האנושיים בבחינתם החמרית. **רק אחרי אשר הנטיות הללו יוצאות אל החיים ומחוללות מעשים כבירים, באים פלוסופים, חוקרי הנפש וטבע העמים, ומגלים את חכמתה של ההכרה האינסטינקטיבית אשר הקדים ההמון, ההולך אחר רגשותיו, לדעתה, ולפלט על פיה את נתיב חייו.** המדע יבסם את הנטיות הטבעיות וכפי האפשרי יתן להם צורה תרבותית ומוסרית, אבל לא יעקרן ממקומן, כי עצמות הן ממנו, וגם המשפט והצדק על ימיו. כי הלא הן הן מעמידי החיים הקבוציים, וכל זמן שיש זכות קיום לקבוץ לאומי וחברתי באיזו צורה שתהיה יש לו המשפט להגן על קיומו, מכל דבר אשר יבלעהו, ובתחבולות יעשה לו מלחמה.

באומה יש רצון חיים. הנשמה הלאומית, האידאות, הם ישויות חיות בעלות צביון והם פועלות ודוחפות את האומה באופן אינסטינקטיבי שהוא גבוה מההבנות ומהרצונות של אישיה היחידים. הרב מביא דוגמות משנאת אומות העולם וכן המינות לישראל. בדרונו יקל לנו להבין את הדבר בדוגמה החיה המתרחשת מול עינינו. התחיה הלאומית לא התחילה מרצון של אנשים פרטיים, האומה הגיעה למצב

שנשמתה התעוררה^{טו} והיא צריכה לקום לתחייה. הרצון הלאומי הזה עובר דרך המון רצונות ובחירות של יחידים אבל לא הם אלה שהחליטו על עצם הדחיפה. מתרחש מהלך לאומי והיחידים נפעלים על ידו, כפי שבעלי חיים, כדברי הרב, נפעלים מהאינסטינקטים שלהם. יש כאן רצון שהוא הרבה יותר עמוק ועצום מאשר מה שיכול להיות מוכל ע"י חיי היחידים. ומהשורש הזה, ממנו מתחילים חיי התחיה.

זה אחד ההבדלים הגדולים בין המלכות הישראלית למלכות של אומות העולם. גם אומות העולם הן אורגניות ונדחפות באופן אינסטינקטיבי ע"י טבען הפנימי אבל במלכות מתגלה הבדל גדול, כמבואר בדברי הרב (אורות הקודש ב עמ תנו):

ההשקפה המפרדת, הרואה את המציאות המופרדה בתור חזון אמתי, והזרות של כל מצוי אל משנהו היא תופסת לאמתת ההכרה... **מנהיגי המדינות**, וכל הגאונים החברותיים, **הם מושרשים ביסוד השקפת הפירוד**, בכוח המדמה, המראה את המציאות בתכונתה המפורדה, ואין העולם כדאי עדיין להנהגה הבאה מתוך השקפת האחדות בטהרתה.

כלומר מנהיגי אומות העולם מושלים ע"י מציאת המכנה המשותף הרחב של האינטרסים הפרטיים המשותפים, וממילא לא מרימים את האומה למגמה חדשה, לא מבטאים את הארת הנשמה האידאית שנותנת לאומה את צורתה, אלא מולכים ע"י המון היחידים^{טז} וממילא הנהגת המדינה היא כהנהגת מדינת כל אזרחיה. לעומת זאת

ההשקפה המאחדת רואה את כל החזון של נמצאים מפורדים זה מזה רק בתור טעות החוש, ומיעוט ההארה, אבל אמתת המציאות היא רק אחדות גדולה, והנמצאים הרבים והשונים הם רק גילויים מיוחדים, אברים שונים, צבעים וגוונים שונים של אותה החטיבה האחדותית... תוכן אורו של משיח, מושב כסא ד' בעולם, וזה שמו אשר יקראו ד' צדקנו, בנוי הוא על פי יסוד השקפת האחדות המציאותית, כשהיא מתגברת כל כך עד שהיא חוזרת בכל הפרטים ובכל העלילות כולם.

האם המלכות היא צירוף של ריבוי אינטרסים, ומי שיכול להבטיח הבטחות שישתלמו להרבה לפרטים יהיה המלך, או שהמלכות היא מציאות חדשה של כלל? המלך בישראל הוא כלב באיברים. לב זאת חיים חדשים. כשיש מלך בישראל זאת מדרגה אחרת. כפי שהנשמה

טו אורות התחיה לב, מאמר ירושלים.
טז פנקס מ"א צ"א.

מאירה באיברים השונים וכל אחד מהם מקבל הארה, עוצמה וחיות אחרת, אבל מתברר שכולם אחד. כך גם החיות של המלך.

ניתן לראות זאת בצורה מאוד ברורה בספר שמואל. בתחילת הספר נאמר "וַדָּבָר ה' הָיָה יְקָר בְּיָמֵים הָהֵם אֵין חֲזוֹן נִפְרָץ" כך בתחילת ספר שמואל (שמואל א ג, א). לעומת זאת, אחר ששמואל מושח את שאול כמלך, אחד מהאותות הוא "וַיְהִי כַּבָּאֵךְ שָׁם הָעִיר וּפְגַעַתָּ חֶבֶל נְבִיאִים" (שם י, ה) משעה שיש מלך - המעיין נפתח. עוד לפני מלכות דוד, עצם זה ששואל נהיה מלך - האומה הגיעה למדרגה חדשה. איננו כבר איברים פרודים, האומה קיבלה לב.¹ המעיין העליון התחיל להיפתח.

התורה מכוונת להיות לא רק תורת הפרט אלא תורת הכלל, כלומר להחיות ולהנהיג את כל הכוחות האדירים שבממלכה. התורה מחייה את האומה בסגולתה², ומנהיגה אותה בדרכי חייה, מנהיגה את עצם החיים, ולא רק את אברי החיים הפרטיים. זה הגודל שאליו התורה מכוונת, לכן התורה ניתנה דווקא אל הכלל.

"וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מְמַלְכֹת כְּהַנִּים וְגוֹי קְדוֹשׁ" (שמות יט, ו).

¹ כך המלבי"ם על הפסוק "ויהפך לו א-להים לב אחר": כי לב כל אדם לאדם הוא מוליך ומנהיג את כל כחות גייתו, אבל פלגי מים לב מלך הוא מנהיג לבב העם המתנהגים על ידו, ויהיה יחס לבותיהם אל לב מלכם כיחוס כחות החיים אל הלב באיש הפרטי, כי לב מלך ביד ה' אל כל אשר יחפץ ישנו ואת לבות העם עמו. ובהיות לבו מוליך על כחות גווייתו, ימלוך גם על הגוי כולו. ולב שאול נהפך עתה מהיותו מנהיג פרטי אל איש פרטי שהוא שאול, אל שיהיה מנהיג לאיש כללי שהוא עם ישראל.
² ידו - אורות הקודש א, פ.



הישיבה הגבוהה עכו

בית המדרש נמצא בצדה המערבי של העיר עכו, ומורכב מאברכים השוקדים על לימוד התורה, בגמרא ובאמונה. בית המדרש נותן מענה תורני-רוחני בהיותו מקור חיבור לקודש, ושואף להמשיך את אור התורה שהיה בעיר מקדמת דנא, החל מימי האמוראים כרבי אבא דמן עכו, בהמשך בימי הראשונים כרמב"ן וכרמב"ם, ועד הרמח"ל בימי האחרונים. הרב קובי דנה משמש כראש בית המדרש.

עם הבנת הצורך בתחיית הקודש בדור הגאולה, נוצר רצון להגדיל את התורה בעיר ולפתוח את שערי בית המדרש. לשנת הלימודים הקרובה בעז"ה מתגבשת קבוצת לומדים נוספת, אברכים, בוגרי צבא ובחורים המבקשים ללמוד תורה מתוך חבורה, בעומק, בבריאות ובחיבור,

לבנות קומה אמונית-רוחנית בצורה משמעותית ומקיפה מתוך ספרי הראשונים והאחרונים, המהר"ל והרב קוק זצ"ל.

לפרטים:

שמואל - 0508268987

יאיר - 0544957311